

מבוא

רוסיה הינה אחד השחקנים הוותיקים והחזקים במערכת הבינלאומית בכלל ובמזרח התיכון בפרט. למעורבותה של רוסיה במזרח התיכון מספר סיבות: משאביו של המזרח התיכון, העובדה שמדינות באזור הן לקוח עיקרי של הייצוא הביטחוני הרוסי, הצורך לבלום את הגלישה של האיסלאם הרדיקלי לגבולות רוסיה והתחרות בינה ובין המערב (בעיקר עם ארה"ב). כחלק מהמאמץ הרוסי לכוון באזור מערך של בנות ברית שיהווה בסיס למעמדה בו, הפכה רוסיה לשומר הסף של המשטר האיראני ושל המשטר בסוריה שניצב בפני מלחמת האזרחים. מעורבותה של רוסיה בנעשה במזרח התיכון מהווה אתגר בפני המערכת הבינלאומית אשר מבקשת לשמור על מאזן כוחות בו רוסיה נתפסת כמפרה מאזן זה.

שאלת המחקר: האם וכיצד השתנתה המערכת הבינלאומית והשימוש בעוצמה בעקבות מעורבות רוסיה בסוריה בין השנים 2014-2016?

השערת המחקר: ככל שרוסיה הפעילה עוצמה קשה במלחמת האזרחים בסוריה בין השנים 2014-2016 כך גדלה השפעתה על המערכת הבינלאומית.

פרטים על מקרה הבוחן: המעורבות הרוסית במשבר הסורי (מלחמת אזרחים) מהווה מצב אסטרטגי חדש במערכת הבינלאומית האזורית במזרח התיכון בפרט ובמערכת העולמית בכלל. למעורבות זו השלכות הן על מאזן הכוחות הפנימי בסוריה והן על המאבק בין המעצמות בעולם¹.

פרטים על התיאוריות: המקרה יבחן לפי שתי תיאוריות שונות. התיאוריה הראשונה היא התיאוריה של ג'יימס לי² (Ray Lee James, 1998) מתחום מאזן הכוחות במערכות הבינלאומיות, והתיאוריה השנייה תהיה בתחום העוצמה בהתאם לתיאוריה של מורגנטאו³ (מורגנטאו י. הנס, 1968).

מבנה העבודה: מבנה העבודה יכלול רקע תיאורטי על התיאוריות באמצעותן אבחן את המקרה, ניתוח המקרה (הפרק היישומי) וסיכום ומסקנות.

¹ אודי דקל וצבי מגן, (2015) האם המעורבות הרוסית בסוריה משנה את כללי המשחק ומשמעויותיה לישראל, מבט על, גיליון 752

² Ray Lee James, Global Politics. Boston: Houghton Mifflin, 1998. 7th edition. pp. 506-545

³ מורגנטאו י. הנס, פוליטיקה בין האומות. תל אביב: יחדיו, 1968. כרך א'. עמ' 139-189

רקע תיאורטי

מערכות בינלאומיות⁴ – מכלול של פריטים שיש ביניהן קשר או אינטראקציה בינם ובין עצמן ובינם ובין המערכת הכוללת. לכל פריט יש תפקיד בהתאם ליכולתו ומעמדו. כל מערכת שואפת לשיווי משקל- איזון. איזון זה נוצר באמצעות הכוח- עוצמה של הפריטים (מאזן כוחות)

מאזן כוחות⁵ – תיאוריה בתחום היחב"ל הטוענת כי השלום והיציבות יישמרו במערכות בינלאומיות אם העוצמה הצבאית תתחלק כך שאף פריט אחד מהמערכת לא ישלוט בכח על הפריטים האחרים.

בספרו Global Politics ג'יימס (ג'יימס, 1998) טוען כי כדי שמערכת תהיה במאזן כוחות, נדרשים שני תנאים בסיסיים: התנאי הראשון- מערכת אנרכית, שאין בה שולט בולט. ברגע שיש שולט אין מאזן כוחות. התנאי השני- כל השחקנים/ פריטים במערכת מטרם לחיות. אין פריטים "מתאבדים". לולא התקיימותם של שני תנאים אלה לא תתכן מערכת המאופיינת במאזן עוצמה. בעבודה זו אבחן האם התערבות רוסיה בסוריה מהווה הפרה של מאזן הכוחות במערכת הבינלאומית לפי תיאוריה זו.

תיאוריה שנייה בתחום היא פרדיגמת הריאליזם הבינלאומי שפיתח הנס יואכים מורגנטאו⁷. לפי תפיסה זו, האדם פועל ממניעים רציונליים המונעים מהשאיפה לעוצמה. לכן, תמיד יהיה מרדף אחר עוצמה ואחר מימוש אינטרסים. מאזן כוחות הוא מצב רציונלי אשר קורה כאשר אין למדינות אינטרסים למלחמה. כאשר מדינה מסוימת משתתפת במלחמה או גורמת למלחמה הדבר נובע ממניעים רציונליים. בנוסף, במערכת מאזן כוחות מדינה לא תסכן את עצמה אם היא יודעת בוודאות שהיא לא תנצח ולכן מאזן כוחות היא מערכת בינלאומית מייצבת. כל מדינה מבקשת לממש את האינטרסים שלה ולהגביר את העוצמה שלה ואלה הכוחות שמפעילים ומניעים אותה. מאזן עוצמה מטרתו למנוע ממדינות אחרות לממש את האינטרסים שלהן על פני האינטרסים של מדינות אחרות. תפיסה זו בנוגע ליחסים בינלאומיים נקראת "ריאליזם".

⁴ Paul, R, Viotti, and Mark, V, Kauppi (1999). "International Relations Theory, Realism, Pluralism, Globalism and Beyond", Third edition, Allyn and Bacon

⁵ Richard, Little (2007). "The Balance of Power in International Relations: Metaphors, Myths and Models", Cambridge University Press

⁶ Ray Lee James, Global Politics. Boston: Houghton Mifflin, 1998. 7th edition. pp. 506-545

⁷ מורגנטאו י. הנס, פוליטיקה בין האומות. תל אביב: יחדיו, 1968. כרך א'. עמ' 139-189